

Afghanen in Nederland

Thomas Hessels¹⁾

Op 1 januari 2003 woonden in ons land ruim 34 duizend Afghanen. Zij vormen één van de grotere nieuwe herkomstgroeperingen. Vooral in de tweede helft van de jaren negentig is hun aantal sterk gestegen. De toename van het aantal Afghanen houdt direct verband met de burgeroorlog die vanaf 1979 jarenlang in dat land heeft gewoed. Ook vandaag de dag is het nog steeds onrustig in Afghanistan. In dit artikel zullen de belangrijkste demografische gegevens van de Afghanen in Nederland worden weergegeven. Tevens zal hun integratiepositie worden geschetst.

Demografische gegevens

Op 1 januari 2003 stonden ruim 34 personen van Afghaanse herkomst ingeschreven in de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA) (staat 1). Het betreft verblijfsgechtigden van Afghaanse origine van zowel de eerste als de tweede generatie. Dit getal is inclusief Afghanen die tot Nederlands onderdaan zijn genaturaliseerd. Tussen 1996 en 2003 hebben ruim 6 duizend Afghanen het Nederlanderschap verkregen. Van hen heeft bijna 60 procent het Nederlanderschap verkregen door middel van zelfstandige naturalisatie, ruim 40 procent door mede-naturalisatie en slechts 1 procent door adoptie of optie. Enkele duizenden naturalisatie-aanvragen van Afghanen zijn nog in behandeling.

Van de lidstaten van de Europese Unie kreeg Duitsland in de periode 1992–2002 de meeste asielaanvragen van Afghanen, gevolgd door Nederland (staat 2). Het aantal asielaanvragen van Afghanen in beide landen bedroeg respectievelijk bijna 58 duizend en ruim 36 duizend. Ook in het Verenigd Koninkrijk en Oostenrijk werden relatief veel asiëlverzoeken ingediend: respectievelijk ruim 29 duizend en bijna 26 duizend. In Frankrijk bedroeg het aantal asielaanvragen van Afghanen daarentegen minder dan 2 duizend. In Spanje, Fin-

Staat 1
Aantal Afghanen in Nederland, 1996–2003

	Totaal		Mannen		Vrouwen	
	1e generatie	2e generatie	1e generatie	2e generatie	1e generatie	2e generatie
x 1 000						
1996	4,5	0,4	2,6	0,2	2,0	0,2
1997	7,2	0,6	4,1	0,3	3,1	0,3
1998	10,7	0,8	6,1	0,4	4,7	0,4
1999	14,6	1,2	8,3	0,6	6,3	0,6
2000	19,8	1,6	11,3	0,8	8,5	0,8
2001	24,3	2,1	13,9	1,1	10,3	1,0
2002	28,4	2,7	16,4	1,4	12,0	1,3
2003	30,9	3,3	17,8	1,7	13,2	1,6

land en Ierland werden nauwelijks asielaanvragen door Afghanen ingediend.

Sinds 2001 daalt het aantal asiëlverzoeken en het aantal ingewilligde asiëlverzoeken, terwijl het aantal uit Nederland verwijderde asiëlzoekers stijgt. Volgens de Nederlandse regering is Afghanistan sinds de verwijdering van de Taliban en de installatie van een (interim)regering weer veilig.

Onder de Afghanen in ons land bevinden zich veel jongeren: meer dan de helft is jonger dan 25 jaar (grafiek 1). Ruim vier op de tien Afghanen in ons land zijn thuiswonende kinderen (grafiek 2). Iets minder dan een derde is gehuwd of ongehuwd samenwonend. Bijna één op de zes Afghanen is alleenstaand. In de gemeente Amsterdam wonen de meeste Afghanen, namelijk 3,0 duizend (grafiek 3). Ook in Rotterdam en Den Haag wonen relatief veel Afghanen: respectievelijk 2,1 en 1,6 duizend.

Staat 2
Asielaanvragen van Afghanen in 12 Europese landen, 1992–2002¹⁾

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Totaal
x 1 000												
Duitsland	6,4	5,5	5,6	7,5	5,7	4,7	3,8	4,5	5,4	5,8	2,8	57,6
Nederland	0,4	1,5	2,5	1,9	3,0	5,9	7,1	4,4	5,1	3,6	1,1	36,5
Verenigd Koninkrijk	0,0	0,0	0,3	0,6	0,7	1,1	2,4	4,0	5,2	9,1	6,0 ²⁾	29,4
Oostenrijk	0,0	0,0	0,0	0,1	0,8	0,7	0,5	2,2	4,2	13,0	4,3	25,8
Denemarken	0,1	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3	0,5	1,3	2,7	1,1	7,3
Zweden	0,0	0,0	0,3	0,3	0,1	0,2	0,3	0,4	0,4	0,6	0,5	3,1
Zwitserland	0,3	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,4	0,4	0,5	0,2	2,9
België	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,4	0,9	0,5	0,3	2,7
Noorwegen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,3	0,6	0,8	2,0
Frankrijk	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3	1,7
Spanje	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
Finland	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2
Ierland	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Totaal	7,3	7,5	9,4	11,1	11,0	13,4	15,1	17,1	23,5	36,8	17,5	169,6

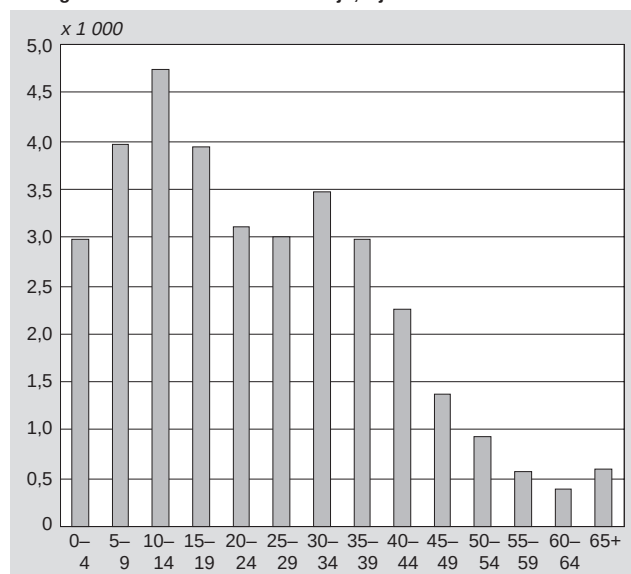
¹⁾ Niet van alle EU-lidstaten zijn gegevens bekend.

²⁾ Gegevens tot en met september bekend.

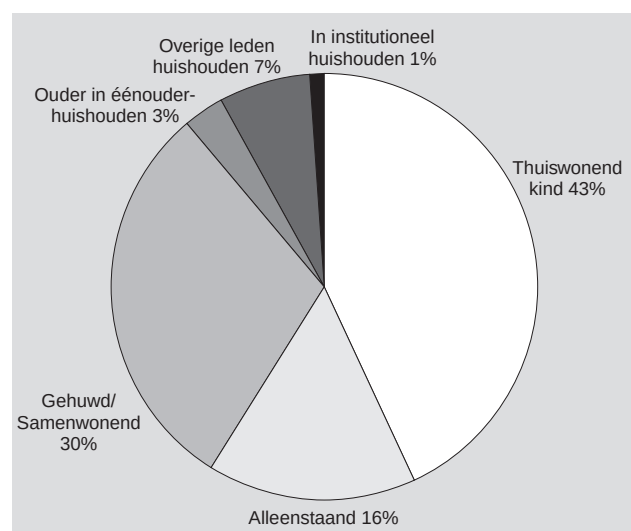
Bron: IND Informatiesysteem en database Intergovernmental Consultations Geneva.

¹⁾ Mr. T. Hessels is werkzaam als senior beleidsmedewerker bij de Directie Coördinatie Integratiebeleid Minderheden van het ministerie van Justitie. Meningen in dit artikel hoeven niet overeen te komen met het standpunt van het CBS.

1. Afghanen in Nederland naar leeftijd, 1 januari 2003

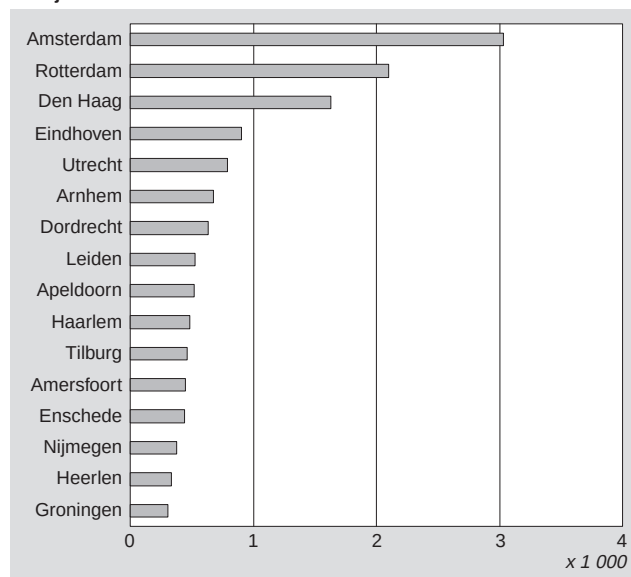

2. Afghanen in Nederland naar huishoudenspositie, 1 januari 2002*

* Voorlopige cijfers.

3. Grootstedelijke agglomeraties met 300 of meer Afghanen, 1 januari 2003

Integratiepositie

Van de integratiepositie van Afghanen in Nederland bestaat nog geen volledig beeld. Enig inzicht biedt het onderzoek dat Van den Tillaart et al. (2000) publiceerden over de integratie van vijf nieuwe etnische groepen in Nederland, waaronder Afghanen. Voor dit onderzoek werden 98 Afghanen geïnterviewd, evenals hun partners en kinderen. Daarnaast zijn in 2002 ten behoeve van de door het ministerie van Justitie uitgebrachte publicatie gesprekken gevoerd met drie groepen Afghanen; mannen, vrouwen en jongeren. Daarnaast zijn interviews met een aantal sleutelinformanten gehouden. Onderstaande informatie over de integratiepositie van Afghanen in Nederland is hoofdzakelijk op beide bronnen gebaseerd. Gezien de kleine aantallen is de nodige voorzichtigheid geboden bij de interpretatie van de resultaten. Het gaat om een globale indruk. Een uitgebreider en representatiever beeld van de ontwikkelingen met betrekking tot de integratie van Afghanen in Nederland kan worden verkregen op basis van de *Integratiemonitor nieuwe etnische groepen* die in 2004 door het Sociaal en Cultureel Planbureau, in samenwerking met het Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek van de Erasmus Universiteit Rotterdam, zal worden uitgebracht.

Algemeen

Twee op de drie Afghanen voelen zich in Nederland goed thuis. Zaken waar men het minst tevreden over is, zijn de huisvestings-situatie, de lange duur van de asielpprocedure, het lage en weinig gedifferentieerde niveau van de taallessen, onvoldoende hulp bij het vinden van werk en het inburgeringstraject. Veel Afghanen hebben jaren moeten wachten alvorens zij zekerheid hadden over hun verblijfsrecht in Nederland. Deze periode van onzekerheid heeft zijn stempel gedrukt op het verloop van het integratieproces. Velen hebben problemen (gehad) vanwege de moeilijke financiële situatie waarin men toen verkeerde, in combinatie met de onzekerheid over het verblijfsperspectief. Daarbij maakte men zich ook zorgen over de situatie in het land van herkomst en het lot van familieleden aldaar.

Inburgering

Het opleidingsniveau van de Afghanen die naar Nederland komen, is relatief hoog: het is min of meer de intellectuele voorhoede van Afghanistan die naar ons land is gekomen. Er is wel sprake van een daling van het gemiddelde opleidingsniveau naarmate er meer Afghanen naar Nederland kwamen. De helft van de Afghaanse populatie heeft minimaal een hogere beroepsopleiding gevolgd in Afghanistan. Men is in de regel zeer gemotiveerd om de Nederlandse taal te leren, hoewel dat in de praktijk niet eenvoudig blijkt. Graag wil men van meer taalfaciliteiten gebruik maken dan thans worden aangeboden, met meer variatie naar opleidings- en kennisniveau, motivatie en leeftijd. Ook wil men meer informatie en begeleiding bij het wegwijs raken in de belangrijke instanties in ons land. Hieruit spreekt een sterke behoefte om zo snel mogelijk zelfstandig te kunnen leven.

Onderwijs

De motivatie om zich bij te scholen is groot. Het bijscholen blijkt moeilijker naarmate men op latere leeftijd naar Nederland is gekomen. Graag wil men het beroep dat men in het land van herkomst uitoefende of de opleiding die men daar volgde, voortzetten. Veelal blijkt dit echter niet mogelijk. Afghaanse jongeren zijn over het algemeen gemotiveerd om via goed onderwijs optimaal te integreren in Nederland. Wel speelt op de achtergrond het dilemma of men ooit nog terug zal gaan naar Afghanistan, en dus moet investeren in een leven daar of in de familieleden die daar nog wonen, of dat men in Nederland zal blijven en hier dus aan de eigen carrière moet werken. Door een opleiding of arbeidsrichting te kiezen waaraan men op lange termijn ook in Afghanistan wat kan hebben, weten Afghaanse jongeren dit te combineren.

Arbeidsmarkt

Een goede baan is voor een Afghaan van groot belang en Afghanen hebben daar dan ook veel voor over. Dat de meesten niet de

beroepsstatus bereiken die ze ambiëren, levert frustraties op. Uiteindelijk accepteert men het lager gekwalificeerd werk, hoe weinig passend men dat aanvankelijk ook vindt. Afghanen van middelbare leeftijd hebben moeite om passend werk te vinden, aangezien de elders verworven diploma's en werkervaring veelal niet bruikbaar zijn op de westerse arbeidsmarkt. Binnen technische beroepen zijn de carrièrekansen nog het beste. Werkzoekenden onder de 30 jaar hebben het meestal gemakkelijker, omdat ze zich de Nederlandse taal sneller kunnen eigen maken.

Sociale relaties

Afghanen in Nederland leven in twee werelden. Hoewel ze enerzijds behoorlijk westers zijn georiënteerd (hetgeen onder meer blijkt uit een vrijere opvatting over de islam), houden ze anderzijds vast aan de Afghaanse tradities, die voor Nederlandse begrippen streng zijn. Dit betekent een voortdurend omschakelen tussen twee verschillende waardepatronen.

Langzamerhand nemen Afghanen in Nederland meer over van de sociale orde van ons land. Kinderen worden bijvoorbeeld minder 'Afghaans' opgevoed, omdat bij ouders het besef groeit dat zij een weg moeten vinden in de Nederlandse samenleving. Het is ook zichtbaar in een 'verwestering' van relatiepatronen, waarbij niet meer zozeer de (groot)familie centraal staat als wel het eigen gezin.

Gezondheidszorg

Veel Afghanen kampen in Nederland met stressgerelateerde klachten, onder meer veroorzaakt door de langdurige oorlogssituatie in Afghanistan, met verlies van naasten, de eigen vluchtgeschiedenis, het gemis van een betrouwbaar sociaal netwerk en de zorg om het lot van de achtergebleven familie. Ook de vaak lange asielprocedure en de onzekerheid over de verblijfsperspectieven in Nederland hebben afbreuk gedaan aan de gezondheid. Vanwege de andere structuur van de Nederlandse gezondheidszorg duurt het voor de meeste Afghanen een tijdje voordat men gewijs is in de Nederlandse voorzieningen. Daarbij speelt ook een communicatief probleem: terwijl Afghanen gewend zijn de beoordeling van hun gezondheid aan een deskundige over te laten, verwachten Nederlandse gezondheidswerkers een assertieve houding van hun patiënten.

Netwerk

De Afghaanse gemeenschap in Nederland vormt een weerspiegeling van de heterogeniteit van de bevolking in het land van herkomst. Deze gemeenschap bestaat uit democraten, nationalistenvan, communisten, maoïsten en leden van het islamitisch verzet. Er zijn naar schatting 50 organisaties van Afghanen in Nederland, deels onafhankelijk opererend, deels geclusterd binnen platformen. Een groot deel ervan is lokaal actief. Afghanen werken in organisatorisch verband bij voorkeur samen met personen van dezelfde politieke, sociale of etnische achtergrond.

Een bekende landelijke koepel is de Federatie van Afghaanse Vluchtelingenorganisaties in Nederland (FAVON), waarbij ongeveer 20 organisaties zijn aangesloten. FAVON organiseert trainingen, conferenties en brengt het blad 'Aiena' (spiegel) uit. Een andere landelijke organisatie is de Landelijke Vereniging van Afghaanse Vluchtelingen in Nederland (General Association of Afghan Refugees in the Netherlands, GAARN). De vereniging geeft het blad 'Kanoon' (Centrum) uit. GAARN wil opkomen voor de politieke belangen van Afghaanse vluchtelingen en asielzoekers, biedt hulpverlening en organiseert culturele activiteiten. Verder is er op landelijk niveau de Stichting Algemene Coördinatieraad Afghanen in Nederland (ACRA), die streeft naar volwaardige participatie van Afghanen in Nederland en Europa, een rechtvaardige en humanitaire opvang, bevordering van vrijwillige terugkeer, en ondersteuning van het proces van democratisering en wederopbouw in Afghanistan.

Terugkeer

De Europese Unie heeft in het najaar van 2002 een terugkeerprogramma voor Afghanen in het leven geroepen, gericht op de terugkeer van ongeveer 1500 personen per maand. Nederland heeft in maart 2003 een overeenkomst gesloten met de Afghaanse re-

gering om vooralsnog de vrijwillige terugkeer van Afghanen naar Afghanistan te bevorderen. In de overeenkomst is ook de mogelijkheid van onvrijwillige terugkeer opgenomen, met ingang van 1 april 2004.

Onder Afghanen in Nederland is er vooralsnog weinig animo om terug te keren (in 2002 zijn 94 Afghanen vrijwillig vanuit Nederland naar Afghanistan teruggekeerd), niet alleen omdat men de situatie politiek te instabiel vindt, maar ook omdat het in Afghanistan nog ontbreekt aan basale voorzieningen zoals huisvesting, gezondheidszorg en werkgelegenheid. Ook de Afghaanse regering geeft er de voorkeur aan dat de terugkeer van landgenoten nog enige jaren wordt uitgesteld, zodat eerst de infrastructuur van het land kan worden hersteld.

De grootste groep Afghanen kwam medio jaren negentig naar Nederland; zij wonen inmiddels vijf jaar of langer in ons land. Degeenen onder hen die een vaste verblijfstitel hebben weten te verkrijgen, zullen vermoedelijk overwegend naturaliseren en kiezen voor definitieve vestiging in Nederland. Mogelijk probeert een deel met het Nederlands paspoort te migreren naar een ander westers land, binnen Europa of elders.

Tot slot

Hoe zal de Afghaanse populatie in Nederland zich ontwikkelen? De grootste instroom van asielzoekers lijkt voorbij nu het land volgens de Nederlandse regering veilig is. Weinig asielzoekers uit Afghanistan krijgen tegenwoordig nog een verblijfsvergunning en Nederland maakt serieus werk van de terugkeer van uitgeprocedeerden. Maar de politieke situatie in Afghanistan is nog weinig stabiel, waardoor een ernstig conflict opnieuw vluchtelingenstromen op gang kan brengen.

Verwacht kan worden dat de omvang van de groep Afghanen in ons land nog enigszins zal groeien als gevolg van volgmigratie (gezinsvorming en gezinshereniging) en geboorten in Nederland. Dit zal echter op veel kleinere schaal het geval zijn dan de volgmigratie en geboorten onder bijvoorbeeld Turken en Marokkanen in de jaren tachtig en negentig.

Op het vlak van integratie zijn geen grote problemen te verwachten. De Afghanen die in Nederland verblijven hebben over het algemeen een vrij westerse blik op de wereld, een liberale opvatting van de islam, en weten zich goed aan te passen aan de Nederlandse samenleving. Dit neemt niet weg dat de eerste generatie nog met veel problemen kampt, vooral op het psychisch vlak en bij het vinden van passend werk. Met hun kinderen gaat het stukken beter, volgens de ouders zelf. Dit blijkt ook uit de goede studieresultaten van de kinderen.

Recente politieke geschiedenis van Afghanistan

De hedendaagse geschiedenis van Afghanistan kenmerkt zich door wisselende coalities tussen diverse etnische groeperingen, facties en clans, met het doel om samen aan buitenlandse bedreigingen het hoofd te kunnen bieden.

Tussen 1964 en 1973 was Afghanistan een constitutionele democratie en van 1973 tot 1978 een republiek. In 1978 pleegden enkele militairen een coup en ging de heerschappij over op de communistisch georiënteerde Democratische Volkspartij van Afghanistan. De leiders startten met hulp van Sovjet-adviseurs een programma van hervormingen, onder andere door middel van landverkaveling en vermindering van de invloed van de islam. Er ontwikkelde zich een keten van opstand en onderdrukking, die uitmondde in gewapend verzet tegen het heersende regime. In december 1979 viel de Sovjet-Unie Afghanistan binnen, min of meer op uitnodiging van de communistische leiders. Het Afghaanse volk kwam, onder leiding van islamitische guerrillastrijders die zich mujaheddin noemden, in opstand tegen deze buitenlandse troepen. Vele Afghaanse burgers weken uit naar vluchtelingenkampen in Pakistan en Iran.

In 1988 ondertekenden de Sovjet-Unie, de Verenigde Staten, Afghanistan en Pakistan een akkoord om de buitenlandse bemoeienis te staken. Daarop verlieten de Sovjets in 1989 het land en lieten zij de Afghaanse communisten alleen achter. In 1992 bracht het islamitisch verzet de machthebber Najibullah ten val en werd de islamitische staat Afghanistan uitgeroepen, met Rabbani als president.

Hiermee kwam echter geen einde aan de burgeroorlog, omdat achter de verschillende facties die samen de mujaheddin vormden, allerlei etnische, politieke en tribale groepen schuil gingen. Hoewel de oorlogshandelingen doorgingen, kwam er een zekere rust na de komst van de Taliban, een beweging die rond 1994 opkwam vanuit studenten die verbonden waren aan de *madrassas* (islamitische scholen) in Afghanistan en Pakistan. De Taliban (letterlijk: religieuze studenten) zijn grotendeels (soennitische) Pashtuns. Aanvankelijk werden zij verwelkomd als vredesstichters en in 1996 hadden ze het grootste deel van Afghanistan onder controle, inclusief Kabul. President Rabbani vluchtte naar het noorden van het land en vormde daar, onder andere met de Oezbeekse generaal Dostum, de Noordelijke Alliantie.

De Taliban, die in 1998 officieel aan de macht kwamen, vormden Afghanistan om tot een zuiver islamitische staat, met een 'islamitisch emiraat' onder leiding van mullah Mohammed Omar, en een complete invoering van de Talibaninterpretatie van het islamitische recht, de *Sharia*. Vrouwen mochten niet meer naar school of gaan werken, en dienden buitenshuis een burqa te dragen. Alle soorten vermaak (televisie, bioscoop, vliegeren) werden verboden. Op overspel stond de doodstraf en diefstal werd gestraft met handafhakking. Deze leefregels riepen vooral in de steden verzet en spanningen op, en gaven andersdenkenden geen andere keus dan het land te verlaten. Ondanks hevige internationale protesten werden begin 2001 twee grote boeddhabeelden uit de 7^e eeuw opgeblazen.

De terroristische aanslagen met vliegtuigen op het World Trade Centre in New York en het Pentagon in Washington op 11 september 2001 hadden grote gevolgen voor het Taliban-regime. Door hun weigering om de aanstichter van deze aanslagen, Osama Bin Laden en diens organisatie Al-Qaida (de basis), uit te leveren aan de Verenigde Staten, startte een geallieerde coalitie onder leiding van de Verenigde Staten op 7 oktober militaire aanvallen op Afghanistan, tegen de Taliban en hun 'gast' Bin Laden. Tegelijkertijd begonnen de oppositionele Afghaanse troepen van de Noordelijke Alliantie een grondoffensief. Op 7 december 2001 viel de laatste stad die nog in handen was van de Taliban. Duizenden leden van de Taliban en het Al-Qaida-netwerk werden gevangen genomen. Bin Laden kon evenwel niet worden getraceerd.

Met steun van het westen werd op 22 december een nieuwe regering geformeerd onder leiding van president Hamid Karzai. Deze regering was gebaseerd op het 'Akkoord van Bonn' dat voorzorg in een multi-etnische interimregering tot de algemene vrije verkiezingen in 2004. Om te zorgen dat de interimregering in een veilige omgeving van start zou kunnen gaan, werd een internationale troepenmacht in Afghanistan gelegerd (ISAF). De overgangsregering werd gevormd tijdens een 'Loya Jirga' in juni 2002, waarbij Karzai met grote meerderheid tot leider werd gekozen. De nieuwe regering houdt sterk rekening met traditionele islamitische waarden, de conservatieve publieke opinie en de macht van een gefragmenteerd bestuur van lokale commandanten met uiteenlopende politieke en etnische bindingen. Dankzij de aanwezigheid van de ISAF is het relatief rustig in Kabul, maar buiten de hoofdstad vinden nog herhaaldelijk gewapende conflicten plaats. De macht van de overgangsregering blijft vooralsnog beperkt tot Kabul en omgeving. Sinds de val van het Taliban-regime zijn tot 2004 ongeveer 2 miljoen Afghanen teruggekeerd, vooral vanuit Pakistan, maar ook vanuit Iran, Europa, Australië en de Verenigde Staten.

Basisgegevens over Afghanistan

Afghanistan is 18 keer zo groot als Nederland en heeft naar schatting 27 miljoen inwoners, waarvan er ongeveer 1,5 miljoen in en rond de hoofdstad Kabul wonen. De bevolking is onderverdeeld in vier grote etnische groepen: Pashtuns/Pathanen (44 procent van de bevolking), Tadzjiken (25 procent), Oezbeken (8 procent) en Hazara's (10 procent), en verschillende kleinere (samen 13 procent). In Afghanistan worden meerdere talen gesproken, waaronder Dari (een afgeleide van het Perzisch) en Pashtu als de twee officiële talen, en verder onder meer Oezbeeks en Turksmeens. Veel Afghanen spreken meerdere talen.

De officiële godsdienst van het land is de islam, en vrijwel alle Afghanen zijn moslim. De meesten zijn soennitisch georiënteerd; alleen de Hazara's zijn sjiïeten.

Economisch is het land weinig ontwikkeld. Ongeveer 80 procent van de bevolking woont op het platteland en produceert land- en veeteeltproducten voor eigen gebruik. De economie is gebaseerd op zelfvoorzienende landbouw, officiële transit-handel, internationale hulp en productie van en/of handel in opium. Er is een hoge inflatie en een hoge werkloosheid. De meerderheid van het volk heeft – mede als gevolg van de oorlogshandelingen – voortdurend te maken met tekorten aan voedsel, kleding en huisvesting. De kindersterfte is zeer hoog, de levensverwachting laag en de medische zorg onderontwikkeld. Van de bevolking is 50 procent van de mannen en 85 procent van de vrouwen analfabeet. Hoewel er sinds 1923 een leerplicht is, is het onderwijssysteem zeer gebrekkig. Tijdens de Tokyo Donor Conferentie in 2002 is 4,5 miljard dollar ingezameld voor de reconstructie van Afghanistan, onder leiding van de Wereldbank. De prioriteit ligt hierbij op de wederopbouw van het onderwijs, de gezondheidszorg, het administratieve apparaat, de landbouw, de energiecapaciteit en de telecommunicatie.

Literatuur

COA, 2001, Landen van herkomst. Informatie over twaalf landen waar asielzoekers vandaan komen. Centraal Orgaan Opvang Asielzoekers, Den Haag.

Hessels, T. en F. Wassie, 2003, Afghanen in Nederland, een profiel. Ministerie van Justitie, Den Haag.

Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2002, Situatie in Afghanistan. Ambtsbericht Afghanistan. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag.

Ministerie van Buitenlandse Zaken, 2003, Algemeen ambtsbericht Afghanistan. Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag.

Tillaart, H. van den, et al., 2000, Nieuwe etnische groepen in Nederland. Een onderzoek onder vluchtelingen en statushouders uit Afghanistan, Ethiopië en Eritrea, Iran, Somalië en Vietnam. Instituut voor Toegepaste Sociale Wetenschappen, Den Haag.